

АНОТАЦІЯ

Назва дисципліни/освітнього компоненту	Психологія залежної поведінки
Компонент освітньої програми	Вибірковий
Загальна кількість кредитів та кількість годин для вивчення дисципліни	3,0 кредити / 90 годин
Вид підсумкового контролю	Залік
Мова викладання	Українська
Викладач	Луцик Галина Олександрівна, старший викладач кафедри вікової та педагогічної психології
CV викладача (in) на сайті кафедри	https://psuhologia.rshu.edu.ua/kafedra/kafedra-vidkovoї-ta-pedahohichnoi-psykholohii/sklad-kafedri/9-uncategorised/119-lutsyk-halyna-oleksandrivna
E-mail викладача:	halyna.lutsyk@rshu.edu.ua

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Психологія залежної поведінки» є:

1. Ознайомити здобувачів вищої освіти з теорією і практикою дослідження проблеми залежної поведінки у психологічній науці.
2. Навчити майбутніх психологів розуміти та аналізувати першоджерела, перетворювати їх з матеріалу для ознайомлення на матеріал для дослідження.
3. Формувати практичні навички діагностики, профілактики, психологічної корекції та ресоціалізації осіб із різними формами адиктивної поведінки.

Досягнення мети забезпечується за рахунок виконання вправ та індивідуальних завдань, спрямованих на розвиток креативності майбутніх фахівців. В процесі навчання формуються такі риси особистості, як самостійність у розвитку пізнавальних інтересів, логіка і здатність аналітичного мислення, відповідальність під час прийняття рішень, пам'ять, увага, мовна інтуїція, вміння та навички самостійної та колективної роботи тощо.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Психологія залежної поведінки» є:

- формувати уявлення про теоретико-методологічні підходи до вивчення залежної поведінки в психології;
- сприяти засвоєнню основ психологічного консультування та корекційної роботи з особами із залежною поведінкою;
- розвиток умінь здійснювати психопрофілактичну та реабілітаційну діяльність у сфері адиктології;
- формування професійної відповідальності та етичних принципів роботи з клієнтами із залежностями.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття здобувачами вищої освіти компетентностей:

I. Інтегральна компетентність – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері наукової психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів, характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

II. Загальні компетентності:

ЗК01. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК02. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК06. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

III. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК06. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

СК07. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК12. Здатність застосовувати знання психологічних механізмів функціонування, розвитку та формування психічних явищ, генезису особистості, її діяльності та індивідуальних особливостей.

СК13. Здатність виявляти толерантність (повагу та позитивне ставлення) до розмаїття культур, гендерної приналежності, індивідуальних форм самовираження та самоздійснення.

Програмні результати навчання:

ПР01. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР02. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

ПР03. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційнокомунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ПР04. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.

ПР06. Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.

ПР08. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПР13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

ПР16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ПР17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні аспекти залежної поведінки.

Тема 1. Психологія залежної поведінки як науковий і прикладний напрям

Психологія залежної поведінки як галузь психологічної науки: предмет, об'єкт і завдання. Місце психології залежної поведінки в системі психологічних наук. Основні етапи становлення адиктології як наукового напрямку. Етичні аспекти діяльності психолога у роботі з залежними особами. Сучасні тенденції розвитку психології залежної поведінки як прикладної галузі.

Тема 2. Поняття та типологія залежностей

Поняття залежної поведінки в сучасній психології. Теоретичні основи вивчення залежної поведінки (біологічний, психологічний, соціальний підходи). Ознаки та критерії формування залежної поведінки. Психологічна структура залежності: когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти. Класифікація залежностей у психологічній науці. Стадії розвитку залежної поведінки.

Тема 3. Детермінанти залежної поведінки

Поняття детермінант залежної поведінки в психології. Біологічні чинники формування адиктивної поведінки. Психологічні детермінанти залежної поведінки (особистісні особливості, мотиваційна сфера, емоційна регуляція). Соціальні чинники розвитку залежностей (сім'я, референтна група, соціальне середовище). Роль сімейного виховання у формуванні схильності до залежної поведінки. Вплив мікро- та макросоціального середовища на розвиток адикцій. Стрес і психологічна травма як чинники ризику залежної поведінки. Сучасні підходи до розуміння мультифакторної природи адиктивної поведінки.

Тема 4. Вікові аспекти залежної поведінки

Вікові особливості формування залежної поведінки. Залежна поведінка у дитячому віці: специфіка проявів та чинники ризику. Підлітковий вік як сензитивний період розвитку адикцій. Залежна поведінка у молодіжному віці: основні форми та причини. Особливості адиктивної поведінки у дорослому віці. Вікові кризи та їх вплив на формування залежностей.

Тема 5. Гендерна специфіка адиктивної поведінки

Гендерні відмінності у схильності до різних видів залежної поведінки. Психологічні та соціальні фактори гендерної специфіки адикцій. Роль соціальних стереотипів у формуванні залежної поведінки у чоловіків і жінок. Особливості прояву хімічних і нехімічних залежностей у різних вікових і гендерних групах. Захисні фактори та ресурси подолання залежностей у різних вікових та гендерних категоріях. Профілактика залежної поведінки з урахуванням гендерних особливостей.

Змістовий модуль 2. Психологічна діагностика, профілактика та корекція залежної поведінки

Тема 6. Методи психодіагностики залежної поведінки

Поняття психодіагностики залежної поведінки та її значення у практиці психолога. Основні завдання психодіагностики адиктивної поведінки. Принципи психодіагностичного обстеження осіб із залежною поведінкою. Класифікація методів психодіагностики залежної поведінки. Спостереження як метод виявлення ознак адиктивної поведінки. Бесіда та інтерв'ю в діагностиці залежностей. Психологічне тестування як основний інструмент виявлення схильності до адикцій. Проективні методики у дослідженні залежної поведінки. Опитувальники та шкали для визначення рівня адиктивної схильності. Діагностика особистісних характеристик, пов'язаних із залежною поведінкою. Комплексний підхід до психодіагностики залежностей. Етичні аспекти психодіагностичної роботи з особами із залежною поведінкою.

Тема 7. Психологічне консультування осіб із залежною поведінкою

Психологічне консультування в системі допомоги особам із залежною поведінкою. Мета та завдання психологічного консультування клієнтів із адикціями. Основні принципи консультування осіб із залежною поведінкою. Етапи психологічного консультування при роботі з залежними клієнтами. Особливості встановлення контакту та формування довірчих відносин із клієнтом. Консультування на різних стадіях формування залежності. Етичні принципи роботи психолога з особами із залежною поведінкою.

Тема 8. Психологічні умови профілактики залежної поведінки

Поняття профілактики залежної поведінки в психології. Рівні профілактики залежностей (первинна, вторинна, третинна). Психологічні умови ефективної профілактики адиктивної поведінки. Формування здорового способу життя як умова профілактики залежностей. Соціально-психологічні чинники профілактики залежностей у підлітків та молоді. Формування

копінг-стратегій як засіб запобігання залежній поведінці. Комплексний підхід до профілактики залежної поведінки у суспільстві.

Тема 9. Роль сім'ї у профілактиці залежної поведінки

Сім'я як базовий інститут соціалізації та її роль у формуванні особистості. Поняття сімейної профілактики залежної поведінки. Сімейні фактори ризику формування залежної поведінки. Емоційний клімат у сім'ї як умова профілактики залежностей. Взаємодія сім'ї зі школою та соціальними службами у профілактиці адикцій. Напрями психологічної роботи з сім'єю щодо попередження залежної поведінки.

Змістовий модуль 3. Робота психолога з окремими типами залежностей

Тема 10. Психологічний супровід осіб, схильних до хімічних адикцій

Поняття та види хімічних залежностей. Особливості зловживання ПАР серед підлітків. Чинники ризику вживання ПАР. Психологічні аспекти алкоголізму та наркоманії неповнолітніми. Мотиви вживання спиртного підлітками. Профілактика алкоголізму серед підлітків. Особливості накопичення знань про наркотики і формування ставлення до них у різних вікових групах. Первинна профілактика зловживання ПАР. Підходи до профілактики куріння в школах.

Тема 11. Психологічний супровід осіб, схильних до нехімічних адикцій

Особливості психологічного супроводу осіб із нехімічними адикціями. Мета та завдання психологічного супроводу при поведінкових залежностях. Ігрова залежність (лудоманія): сутність, прояви та наслідки. Трудоголізм як соціально схвалювана форма залежності. Шопоголізм. Співзалежність: поняття, причини та прояви. Фактори ризику розвитку нехімічних адикцій.

Тема 12. Особливості роботи психолога з особами, які мають інтернет-залежність

Поняття та особливості інтернет-залежності. Ознаки інтернет-залежності. Психологічні аспекти інтернет-залежності підлітків. Психологічні детермінанти формування інтернет-залежності. Негативний вплив інтернет-залежності на особистісний розвиток підлітків. Методики виявлення залежності від віртуальної реальності. Стратегія роботи з підлітками, які мають інтернет-залежність.

Тема 13. Методика роботи з особами, які мають надцінні психологічні захоплення

Ознаки надцінних психологічних захоплень. Варіанти надцінних захоплень. Ознаки, характерні для осіб, залежних від азартних ігор. Шляхами профілактики фанатизму. Рекомендації щодо профілактики дисморфоманійних уявлень. Фітнес-адикція та залежність від тілесного вдосконалення. Профілактика фізичних адикцій.

Тема 14. Інформаційна залежність та інформаційне перевантаження

Поняття інформаційної залежності у сучасній психології. Інформаційне перевантаження: сутність, причини та психологічні наслідки. Відмінності між інформаційною залежністю та інформаційним перевантаженням. Психологічні механізми формування інформаційної залежності. Симптоми та ознаки інформаційної залежності. Вплив надмірного споживання інформації на когнітивні процеси (увага, пам'ять, мислення). Фактори ризику розвитку інформаційної залежності. Соціальні мережі як джерело інформаційного перевантаження. Профілактика інформаційної залежності у сучасному інформаційному суспільстві.

Тема 15. Адиктивні розлади в умовах війни та кризовому суспільстві

Особливості прояву адикцій в умовах війни. Війна як потужний психотравмувальний фактор у формуванні залежної поведінки. Стрес, тривога та ПТСР як детермінанти розвитку адикцій. Зростання ризику хімічних залежностей в умовах воєнного стану. Поширення нехімічних адикцій під час війни. Вплив втрати соціальних зв'язків і вимушеного переміщення на формування адикцій. Психологічна допомога та кризове консультування осіб із залежною поведінкою в умовах війни.